

Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Miras Hukuku – (12.12.2017) - 9. Hafta – 1. Ders

Hatırlayacağınız üzere geçen hafta “mirastan feragat” başlığına başlamıştık. Kaldığımız yerden devam edeceğiz. Ancak kaldığımız yerden devam ederken elbette bazı hatırlatmaları yapmam lazım.

Sıradan Mirasçıların Mirastan Feragat Etmeleri

Mirasbırakan, saklı paylı olmayan muhtemel ve müstakbel mirasçılar ile mirastan feragat sözleşmesi yapabilir. Böylece olası mirasçılarının mirastan pay almasını engellemek imkânına sahip olur. Ama kişinin saklı paylı olmayan muhtemel ve müstakbel mirasçılarının mirasçılığını engellemek için onlarla mutlaka mirastan feragat sözleşmesi yapması şart değildir. Zira kişi, saklı paylı olmayan mirasçılarının miras paylarında aslında dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Örneğin, mirasbırakanın kardeşinin, kardeş çocuklarının saklı payı yoktur. Dolayısıyla, mirasbırakan yapacağı bir vasiyetnamede kardeşim mirasımdan pay almasın diyebilir. Kardeş çocuklarım mirasımdan pay almasın diyebilir.

Yani kişi, saklı paylı olmayan mirasçılarının miras payları üzerinde bir vasiyetname ile yani tek taraflı bir hukuki işlemle, dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir ve bu kişiler, adı üzerinde saklı paylı mirasçı olmadıkları için kişinin vefatında herhangi bir şekilde tenkis davası açamazlar.

Saklı Paylı Mirasçıların Mirastan Feragat Etmeleri

Durum saklı paylı mirasçılar için farklıdır. Kişi, ölüme bağlı tasarruflarıyla saklı paylı mirasçılarının miras payları üzerinde de birtakım tasarruflarda bulunmaya kalkışabilir. Böyle bir durumda saklı paylı mirasçılar tenkis davası açarlarsa o zaman kişinin yaptığı ölüme bağlı tasarruf, saklı payları ihlal ettiği ölçüde indirime, tenkise tabi olur.

Bir saklı paylı mirasçının saklı payını alamaması için iki ihtimalden birinin gerçekleşmesi gerekir. Birinci ihtimal saklı paylı mirasçının mirastan mahrumiyet sebebini gerçekleştirmiş olması gerekir. Böyle bir durumda onun mirasbırakana mirasçı olması dahi mümkün değildir.

Örneğin, saklı paylı mirasçısı mirasbırakamı kasten ve hukuka aykırı şekilde öldürmüş veya öldürmeye kalkışmış ise onun mirasbırakana mirasçı olması dahi söz konusu olamaz. Bir saklı paylı mirasçının saklı payını alamamasına neden olabilecek ikinci ihtimal ise onun mirastan ıskat edilmesidir. Bunun için de saklı paylı mirasçının ıskat nedenlerini gerçekleştirmiş olması ve murisin de bu nedenlere dayanarak kural olarak bir vasiyetname ile bir ıskat tasarrufunda bulunmuş olması gerekir.

Bu iki ihtimal gerçekleşmediği müddetçe, saklı paylı mirasçı saklı payı bakımından bir tenkis davası açmak imkânına sahip olacaktır. Mirasbırakan bir mirastan mahrumiyet hali veya bir ıskat durumu söz konusu olmadığı takdirde bir saklı paylı mirasçısının saklı payını talep etmesini onunla ancak bir mirastan feragat sözleşmesi yaparak engelleyebilir. Dolayısıyla mirastan feragat sözleşmesinin asıl önemi saklı paylı mirasçılarla yapıldığında ortaya çıkmaktadır.

Mirastan Tam Feragat - Mirastan Kısmi Feragat

Mirastan feragat sözleşmesi müstakbel mirasçının miras payının tamamına ilişkin olabilir. Örneğin, kişinin dört çocuğu vardır başka da mirasçısı yoktur. Çocuklarından her birinin olası miras payı 1/4'tür. Muris çocuklarından biri ile mirastan feragat sözleşmesi yaptığında feragat eden çocuk muhtemel miras payının tamamı (1/4) için feragat edebileceği gibi muhtemel miras payının bir kısmı için de örneğin 1/4 miras payının yarısı için de (1/8) feragat edebilir.

Hatta yazarlar şunu da tartışıyorlar: Terekedeki belirli malvarlığı değerleri bakımından da bir feragat söz konusu olabilir mi? Örneğin, taşınmazları almayacağına dair veya mirasbırakana ait birtakım şirketlerdeki hisseleri almayacağına dair bir feragat söz konusu olabilir mi? Bazı yazarlar bunu da kabul ediyorlar, belirli bazı malvarlığı değerleri üzerinde de feragat söz konusu olabilir diyorlar.

İvazlı ve İvazsız Mirastan Feragat Sözleşmesi

Mirastan feragat sözleşmesiyle ilgili bir diğer ayrımımız da ivazlı ve ivazsız mirastan feragat sözleşmesidir.

İvazsız mirastan feragat sözleşmesinde, adı üzerinde karşılıksız mirastan feragat sözleşmesinde, feragat eden herhangi bir karşılık, herhangi bir ivaz elde etmez. Bir diğer söyleyişle, onun feragatini sağlayan, onun feragatini kabul eden, onu feragate sevk eden taraf herhangi

bir sağlararası ivaz borcu altına girmez. Örneğin, bir taşının mülkiyetini, bir taşınmazın mülkiyetini veya bir miktar parayı devretmek yükümlülüğü altında olmaz.

İvazlı mirastan feragat sözleşmesinde, adı üzerinde karşılıklı bir feragat sözleşmesinde ise feragat eden bu feragatinin karşılığında bir malvarlığı değeri elde eder. Örneğin, bir menkul veya gayrimenkul malın mülkiyetinin nakli, bir alacak hakkının kendisine devri, bir miktar paranın kendisine ödenmesi gibi malvarlığı değerleri elde eder. Yani kişi sağlararası bir edim karşılığında mirastan feragat eder.

Sağlararası ivaz borcu altına giren de diğeri tarafın feragatini kabul eden, onun mirastan feragat etmesini sağlayan, ölüme bağlı tasarrufta bulunan taraftır.

İvazsız feragat ile ivazlı feragat arasında önemli bir fark vardır. İvazsız feragat, feragat edenin altsoyunu etkilemez, altsoyun mirasçılık sıfatını ortadan kaldırmaz. Hâlbuki ivazlı feragat, aksi feragat sözleşmesinde veya ayrıca ek bir sözleşmede kararlaştırılmadığı müddetçe feragat edenin altsoyunu da etkiler; altsoyun mirasçılık sıfatını da ortadan kaldırır.

Mirastan Feragat Sözleşmesinin Etkisi

Feragat Eden Bakımından

Kişi mirastan feragat ettiğinde mirasçılık sıfatını yitirmesi söz konusu olur. Gelecekte mirasçı olması muhtemel bir mirasçıdan söz ediyoruz. Elbette bu mirasçılık sıfatını yitirmesi tam bir feragat söz konusuysa karşımıza çıkar. Eğer kişi muhtemel miras payından kısmen feragat ediyorsa elbette mirasçılık sıfatını yitirmez. Sadece feragat edenin miras payı azalır. Dolayısıyla, bir tam feragat halinde feragat eden kişi artık mirasçı sıfatını kazanmayacaktır.

Medeni Kanunumuz “*Mirastan feragat sözleşmesi*” kenar başlığını taşıyan 528. maddesinin 2. fıkrasında çok basit bir şekilde şunu söylüyor:

“Feragat eden, mirasçılık sıfatını kaybeder.”

İster ivazlı feragat etsin ister ivazsız feragat etsin yani ister bir karşılık alarak feragat etsin, ister karşılıksız almaksızın feragat etsin hiç fark etmez; feragat eden mirasçılık sıfatını kaybediyor. Ama bu ancak

bir tam feragatse söz konusu olur; eğer kısmi bir feragat söz konusuysa sadece miras payının azalması ihtimaliyle karşı karşıya kalırız.

Mirastan tümüyle feragat eden mirastan pay alamaz. Mirastan pay alamadığı için elbette mirasbırakanın borçlarından da herhangi bir şekilde sorumlu olmaz çünkü mirasçı sıfatına sahip değildir. Fakat yavaş yavaş şu soruyu sorabilirsiniz: Hocam ivazlı feragat müessesesinden bahsettiniz, yani feragat eden bir malvarlığı değeri elde etti. Fakat bir baktık ki yarın öbür gün terekede hiçbir şey çıkmadı diğer mirasçılar da murisin borçlarını ödeyemedi. Bu durum adil mi? Bunu az sonra ayrı bir başlık altında beraberce ele alacağız.

Feragat edenin altsoyu bakımından sonuçlarını da aslında söyledik ama tekrar bir hatırlayalım: İvazsız feragat, feragat edenin altsoyunu etkilemez, altsoyun mirasçılık sıfatı devam eder. Hâlbuki ivazlı feragat aksi kararlaştırılmadığı müddetçe mirastan feragat edenin altsoyuna da etkilidir. Mantıklı mı, adil buluyor musunuz? Kanun koyucunun nasıl bir gerekçesi var? Kanun koyucu diyor ki, madem kişi bir miktar ivaz, bir karşılık elde etti, hayatın doğal akışında olayların bir çoğunda bu ivazdan feragat edenin altsoyu da yararlanır. Çünkü bir gün feragat eden vefat ettiğinde elde ettiği ivaz onun altsoyuna intikal eder.

Mirasbırakan Bakımından

Acaba bir kişi neden mirastan feragat sözleşmesine kalkışır? Bay M diyelim ki, Ç1 ve Ç2 adında iki çocuğa sahiptir. Ç1 ve Ç2’den biri ekonomik açıdan güç durumdadır. Örneğin; evlenmiş boşanmış, bütün hayatı boyunca çalışmamış bir kadınla karşı karşıyayızdır. Örneğin, bedensel engelli bir kişiyle karşı karşıyayızdır. Örneğin, çalışma hayatında defalarca birtakım kötü tesadüflerle karşı karşıya kalmış, defalarca iflaslar yaşamış bir kişiyle karşı karşıyayızdır. Hâlbuki Ç1 ekonomik açıdan güçlüdür. Ç1 mirastan feragat ivazsız olarak dahi razı olabilir. Tahmin edileceği üzere, bu feragati ekonomik açıdan güç durumdaki kardeşi Ç2 lehine yapar.

Bir diğer ihtimalde yine M ile Ç1 ve Ç2’yi, iki müstakbel ve muhtemel mirasçıyı hayal edebiliriz. Bay M, Ç1 ve Ç2 gelecekte beraber mirasçı olduklarında aralarında büyük tartışmalar çıkacağını, büyük husumetler yaşanacağını düşünüyor. Zira Ç1 çatışma yaratan bir kişiliğe sahip. Bay M diyor ki: “İkisi beraber mirasçı olursa, ikisi beraber mal-

varlığım üzerinde hak sahibi olursa, iştirak halinde mülkiyet de söz konusu olacaktır. Bütün bu çatışmalar, hem onların arasındaki kardeşlik bağını ciddi şekilde zedeleyecek hem de servetimin çarçur olmasına sebebiyet verecek. En iyisi Ç1'in mirastan feragat etmesini sağlayayım." Mirastan feragat sözleşmesi yine ivazlı veya ivazsız olabilir ama böyle çatışmacı bir kişilikle karşı karşıyaysak onu esasen ancak bir ivaz karşılığında ikna edebiliriz.

İlk örnekte Ç1 bir mirastan feragat sözleşmesi imzaladı ama bu mirastan feragat sözleşmesini imzalarken kimin lehine feragatte bulunduğu da söyledi. Dedi ki, ben bu mirastan sırf kardeşim Ç2 bu mirastan tam pay alabilsin diye feragat ediyorum. Peki, Ç2 mirasçı olamazsa bu feragatin devam etmesi anlamlı mıdır? Feragatin hükümsüzleşmesi bahsinde bu soruyu tekrar ele alacağız. Ama şu anda vurgulamak istediğim şey şudur: Acaba mirastan feragat eden Ç1 belirli bir kişi lehine feragatte bulunuyorsa, mirasbırakan o miras payında dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir mi? Hayır, Bay Mirasbırakan da bu pay üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecektir. Örneğin, o payı başka bir şahsa tahsis edemeyecektir. Örneğin, o payla bir vakıf kurulmasını sağlayamayacaktır veya o pay bakımından bir mirasçı ataması söz konusu olamayacaktır.

Kısacası eğer feragat eden belli bir şahıs lehine feragat ettiyse mirasbırakan onun miras payı üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecektir. Feragat eden, belirli bir kişi lehine mirastan feragat etmemişse o zaman mirasbırakan feragat edenin miras payında dilediği şekilde tasarruf etmek imkânına sahiptir.

Alacaklıların Korunması

Alacaklıların korunmasına dair de biraz önce bir örnek vermeye çalıştım: Bay Mirasbırakanın tek çocuğu vardır ve Bay M, çocuğu Ç ile bir ivazlı mirastan feragat sözleşmesi yapar. Yani kendisine bir taşınmazın mülkiyeti nakleder, bir miktar para öder vs. Bay M vefat ettiğinde geride mirasçı olarak anne ve babası kalmıştır. Başka da mirasçısı yoktur. Anne ve baba, külli halef sıfatıyla mirasbırakanın borçlarından elbette sorumludur. Ç ise mirastan pay almadığı için mirasbırakanın borçlarından sorumlu değildir fakat bir taraftan da bir miktar ivaz elde etmiştir. Bu ivaz bakımından da bir sorumluluğu söz konusu olacaktır ama kanun koyucu belli sınırlar çizmektedir.

Medeni Kanunumuzun “Tereke alacaklılarının hakları” kenar başlığını taşıyan 530. maddesi diyor ki:

“Mirasın açılması anında tereke, borçları karşılayamıyorsa ve borçlar mirasçılar tarafından da ödenmiyorsa, feragat eden ve mirasçıları, alacaklılara karşı feragat için ölümünden önceki beş yıl içinde mirasbırakandan almış oldukları karılıktan, mirasın açılması anındaki zenginleşmeleri tutarında sorumludurlar.”

Demek ki ivazlı feragatte, feragat edene ödenen ivazın mirasbırakanın alacaklılarına zarar verebileceğini dikkate alan kanun koyucu, ivazlı feragat eden mirasçıyı ve onun mirasçılarını belli şartlar altında mirasbırakanın borçlarından sorumlu kılmaktadır.

Bu sorumluluk için alacaklının alacağını tereke mevcudundan alamaması gerekir. Yani terekenin aktifleri pasiflerini karşılayamayacak durumda olmalıdır. Ardından, alacaklı söz konusu borçları mirasçılardan da tahsil edemez durumda olmalıdır. Alacaklılar, ancak bu şartlar gerçekleştiyse mirastan ivazlı feragat edene ve onun mirasçılarının sorumluluğuna gidebilir. Peki, onlar hangi sınırlar dâhilinde sorumludur? Onlar mirasbırakanın ölümünden önceki son beş yıl içerisinde elde ettikleri ivaz bakımından ve mirasbırakanın vefatı anında o ivazdan ellerinde ne kaldı ise onunla sınırlı olarak sorumludurlar.

Saklı Paylı Mirasçılarının Korunması

Bay M’nin geride Ç1, Ç2 ve Ç3 adında üç çocuğunun kaldığını varsayalım. Ç1’in mirastan ivazlı olarak feragat ettiğini ve kendisine 200.000 TL ödendiğini varsayalım. Mirasbırakan vefat ettiğinde geriye 40.000 TL’lik bir tereke kalmış. Şu miras dağıtın dersem nasıl dağıtır-sınız? Ç1 mirasçı değildir, Ç2 ve Ç3 mirasçıdır. Dolayısıyla 40.000 TL, 20.000 TL Ç2’ye, 20.000 TL Ç3’e ait olmak üzere paylaştırılır. Ç2 ve Ç3, kardeşimiz Ç1 200.000 TL almış güle güle harcasın diyebilirler, sineye çekebilirler. Hiçbir engel yoktur ama bu adaletsizliği giderebilecek ellerinde bir imkân da vardır: Tenkis davası açmak imkânına sahiptirler.

Ç1’e 200.000 TL verilmeseydi bu tereke 240.000 liralık bir tereke olacaktı ve bu tereke 80.000 – 80.000 – 80.000 TL olarak paylaşılacaktı. Peki, saklı payları ne kadardır? Yasal miras paylarının yarısı kadardır.

Yani Ç2 ve Ç3, saklı paylarına riayet edilseydi aslında bu terekeden 40.000 – 40.000 lira alabileceklerdi. Dolayısıyla Ç2 “Bu ivazlı feragat yüzünden uğradığım saklı paya tecavüz var. Bu saklı paya tecavüzün kaldırılmasını istiyorum. Yani ben bu terekeden 20.000 TL daha istiyorum.” diyebilir. Aynı şekilde Ç3 de “Benim de saklı payım ihlal edildi” diyebilir. Dolayısıyla Ç2 ve Ç3, Ç1’e karşı bir tenkis davası açabilirler. “Biz saklı payımızı almalıyız, bu terekeden her birimiz 20.000 TL daha almalıyız.” diyebilirler çünkü 20.000 TL daha aldıklarında 40.000 TL saklı paylarına kavuşurlar.

Kendiliğinden bir kesin hükümsüzlük mü söz konusudur? Bir iptal edilebilirlik mi söz konusudur? Hayır, sadece ve sadece saklı paylı mirasçılara tanınmış bir hak söz konusudur, tenkis davası açma hakkı söz konusudur. Bunu da Medeni Kanunun “*Tenkise tabi kazandırmalar*” kenar başlıklı 565. maddesinden çıkartıyoruz. Diyor ki kanun koyucu:

“Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

...

2. Miras haklarının ölümünden önce tasfiyesi maksadıyla yapılan kazandırmalar”

Mirasbırakanın ivazlı bir mirastan feragat sözleşmesi yapması ve ardından da bu ivazı feragat edene vermesi sağlararası bir kazandırmadır. Demek ki, 565. madde çerçevesinde bu ivaz tenkise tabidir.

Mirastan Feragat Sözleşmesinin Hükümsüzleşmesi

Lehine Mirastan Feragat Edilen Kişi Saptandıysa

Bir örnekle konuya başlayalım: Bay Mirasbırakan, ivazlı veya ivazsız hiç fark etmez, Ç1 ile bir mirastan feragat sözleşmesi yapar. Ç1’in söz konusu ivazlı veya ivazsız feragat sözleşmesini yaparken bir tek hedefi vardır, o da ekonomik açıdan güç durumdaki kardeşinin rahat bir yaşam sürmesidir. Yani Ç1, belli bir kişi lehine, kardeşi lehine mirastan feragat etmiştir. Feragat eden mirasbırakanın ölümünde mirasbırakandan önce öldüğü için ya da mirası reddettiği için veya mirastan mahrum olduğu için mirasçı sıfatını kazanamıyorsa Ç1 mirasçı olmaya devam edecektir.

Medeni Kanunun “Hükümden düşmesi” kenar başlığını taşıyan 529. maddesi diyor ki:

“Mirastan feragat sözleşmesi belli bir kişi lehine yapılmış olup bu kişinin herhangi bir sebeple mirasçı olamaması hâlinde, feragat hükümden düşer.”

Lehine Feragat Edilen Kişi Saptanmadıysa

Örneğin; yine Bay M’nin Ç1, Ç2 ve Ç3 isminde üç çocuğu var. Ç1 ile bir mirastan feragat sözleşmesi yaptı. Mirastan feragat sözleşmesinde de, söz konusu feragatin kimin için yapıldığına dair herhangi bir düzenleme yoktur.

Kanun koyucu diyor ki, eğer mirasbırakan feragat edilen bu 1/3’lük hisse bakımından bir tasarrufta bulunmamışsa bu 1/3’lük paydan kimler yararlanacaktır? Medeni Kanun 529. maddesinin 2. fıkrasında bu soruya cevap veriyor, diyor ki:

“Mirastan feragat sözleşmesi belli bir kişi lehine yapılmamışsa, en yakın ortak kökün altsoyu lehine yapılmış sayılır ve bunların herhangi bir sebeple mirasçı olamaması hâlinde, feragat yine hükümden düşer.”

Dikkat, buradaki ifade hatalı bir ifadedir! Bu ifadeyi lütfen kanununuzda veya notlarımızda “en yakın zümre başı ve onun altsoyu” şeklinde düzeltiniz.

Kısacası, bu örnekte 1/3 bir mirastan feragat söz konusudur. Mirasbırakanla feragat eden arasında belli bir kişi lehine feragat yapıldığına dair bir düzenleme yoktur ve mirasbırakan bu pay üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Elbette saklı paylı mirasçıların saklı paylarına hürmet edecektir. Tasarrufta bulunmadıysa ve Ç2 ve Ç3 de mirasbırakandan önce öldükleri için ya da mirası reddettikleri için veya mirastan mahrum oldukları için bu mirastan pay alamıyorlarsa, bu feragat yine hükümden düşer.

Bu dersin hem altyazılı hem altyazısız videolarına ulaşmak için

Youtube > Prof. Dr. İlhan Helvacı sayfasını ziyaret edebilirsiniz.